

UDK 911.373:614.7 (497.113) = 861

Jovan Plavša *

NEKE MERE REVITALIZACIJE ŽIVOTNE SREDINE U SEOSKIM NASELJIMA
VOJVODINE

Dinamičan razvoj SAP Vojvodine posle drugog svetskog rata, znatna industrijalizacija, porast broja stanovnika, poboljšanje životnog standarda, razvoj procesa deagrarizacije na jednoj strani i urbanizacije na drugoj, ali i sve veće otuđenje čoveka od čoveka i čoveka od prirode i drugo, doveli su do degradacije životne sredine i u gradskim i u seoskim naseljima.

često se zbog manje veličine sela (broja stanovnika i površine) ne pridaje dovoljno pažnje ugrožavanju životnog prostora u njima. No, savremena kretanja i procesi u društvu već odavno su zahvatili i seosku sredinu donoseći joj mnoge pogodnosti, ali uzrokujući često razne probleme. Slabija materijalna osnova i nedovoljna organizovanost javnih i drugih službi, kao i uglavnom niži nivo prosvetljenosti u seoskim naseljima i drugo, mogu dovesti i do tragičnijih posledica ugrožavanja životne sredine.

U ovom radu ukazaćemo na neke mere kojima se može poboljšati vodosnabdevanje i regulacija otpadnih voda, zatim kontrolisati i planirati urbanizacija naselja kao i hemizacija u poljoprivredi, te poboljšati stanje otvorenih deponija smeća i devastiranih šuma.**

* Dipl.geogr., asistent, Institut za geografiju, Prirodno-matematički fakultet, 21000 Novi Sad, Veljka Vlahovića 1
 ** Da bi došli do najadekvatnijih mera poslužili smo se i nekim saznanjima iz rada dr. P.Tonića "Zagađivanje životne sredine u seoskim naseljima Vojvodine."

Vodosnabdevanje seoskih naselja Vojvodine je suočeno sa problemom nedostatka kvalitetne vode ali i sa različitim izvorima snabdevanja (bunari, individualni vodovodi, mikrovodovodi, komunalni i regionalni vodovodi), koji su često zbog loših osobina podložni zagadivanju.

Najvažniji problemi kod vodosnabdevanja vezani su za bunare (iz njih se snabdeva vodom preko 30 % stanovništva), od kojih su neki zapušteni i pretvoreni u septičke jame. Preko ovih i drugih septičkih jama zagaduju se freatske vode. Za rešavanje ovih problema potrebno je najpre izvršiti detaljan popis bunara po svim seoskim naseljima. U tu svrhu mogle bi se formirati istraživačke grupe od studenata (dva do tri), koji su upoznati sa ovom problematikom. Za ove grupe potrebno je napraviti plan rada, uz koji bi se mogla izvršiti i odgovarajuća anketa sa vlasnicima bunara. Ovim radom bi se utvrdili aktivni bunari, zatim oni koji se ne koriste i bunari pretvoreni u septičke jame.

Potrebno je zatim detaljno obraditi lokaciju i osnovne karakteristike bunara (dubine, širina, nivo vode, izgled, stanje i dr.). Po odgovarajućem uzorku treba, u saradnji sa stručnim službama i institucijama, izvršiti ispitivanje karakteristika vode u nekim bunarima i gde bude potrebno mora se zabraniti njihova upotreba. Ako kod nekih slučajeva administrativna zabrana nije garant da neće doći do zaraze korišćenjem neispravne vode, takve bunare treba zatrpati. Sve bunare je potrebno kartirati i napraviti njihov katastar. Smatramo da bi prve akcije trebalo provesti oko najvećih gradskih centara (u okolini Novog Sada, Subotice, Zrenjanina, Pančeva, Kikinde, Sombora i dr.).

Mada na teritoriji Vojvodine nema mnogo izvora potrebno je sagledati njihovo sadašnje stanje. Izvori su najbrojniji na Fruškoj gori, zatim ih ima na Vršaćkim planinama, u podnožju Titelskog brega i u Deliblatskoj peščari. Pored utvrđivanja njihove precizne lokacije, treba naznačiti glavne karakteristike terena na kojem se javljaju, zatim utvrditi njihov kapacitet i ispitati karakteristike vode. One izvore čija se voda koristi ili će se koristiti za potrebe stanovništva treba ograditi, da bi se sprečila mogućnost zagadivanja i

voda sačuvala u ispravnom stanju. U cilju sprečavanja zagađivanja vode u izvorima treba ispitati njihovu čiru okolinu, utvrditi i eliminisati moguće zagađivače. Detaljno kartiranje omogućilo bi sagledavanje najpovoljnijih mogućnosti korišćenja nekih izvora za vodosnabdevanje stanovništva.

Mnogi vodovodi su poodavno izgrađeni, a postoje nisu građeni po potrebnim normama dotrajali su i često neispravni, te je i kvalitet vode u njima ugrožen. Posebno je loše stanje mikrovodovoda. Potrebno je utvrditi stanje svih vodovoda, njihove osnovne karakteristike i ispitati kvalitet vode koja teče kroz njih. Na osnovu tako utvrđenog stanja izvršila bi se obnova pojedinih vodovoda ili predvidele najpovoljnije mogućnosti za izgradnju novih. Oni vodovodi čijom upotrebom se ugrožava zdravlje stanovništva i životinja moraju se odmah izbaciti iz upotrebe, a za data naselje obezbediti druge izvore potpuno ispravne vode.

U seoskim sredinama velik problem predstavljaju otpadne vode, koje često ugrožavaju i zagađuju i pitke vode. Da bi se dobila potpuna slika stanja otpadnih voda potrebno je formirati istraživačke grupe za svako naselje. Detaljna ispitivanja bi pokazala gde odlaze otpadne vode: u površinske tokove, kanale ili u akumulacione bazene. Da bi se to postiglo potrebno je utvrditi tačan broj lokacija i osnovne karakteristike septičkih jama, zatim prikazati pravo stanje i karakteristike otvorene kanalizacije, a gde postoji i prave podzemne kanalizacije.

Mnoge septičke jame nisu pravilno izgrađene te su u potpuno neispravnom stanju. Potpunim utvrđivanjem stanja i karakteristika septičkih jama došli bi do podataka o broju potpuno i delimično neispravnih, koje bi trebalo izbaciti iz upotrebe (zatrtati) ili preurediti, da bi se bez opasnosti mogle koristiti.

Otvorena kanalizacija, uz septičke jame, je izvor mnogih zaraza i neprijatnih mirisa, ali i oblik narušavanja okolnog pejzaža. Ona je često zapuštena, pa se otpadna voda u njoj još duže zadržava, a iz pojedinih sektora i ne otiče. Pročišćavanjem i regulisanjem pada

ovi otvoreni kanali mogu se kolikotoliko dovesti u ispravno stanje. Njihovim pokrivanjem postigli bi se značajni efekti. Smanjila bi se mogućnost zaraze, umanjilo prisustvo neprijatnog mirisa i ne bi dolazilo do ugrožavanja okolnog pejzaža.

Problem predstavljaju i otvoreni bazeni u koje se sprema stajnjak. Često su oni smešteni u blizini bunara pa postoji mogućnost mešanja tečnih materija iz stajnjaka sa pitkom vodom. Nije retkost da se nalaze uz same stambene objekte i nisu posebno ograđeni, a pored ostalog iz njih se širi neprijatan miris, koji se pojačava ako se po stajnjaku mogu slobodno kretati domaće životinje. Stanje bi se znatno popravilo ako bi spremišta stajnjaka bila zatvorena ili bar delomično pokrivena. Potrebno je izvršiti njihovo izmeštanje dalje od bunara i stambenih objekata, te ograditi ih živicom ili drugom vrstom ograde.

Dosadašnja ispitavanja u primeni i korišćenju pesticida, treba nastaviti i sprovesti u svim seoskim sredinama, da bi se uočile sve nepovoljnosti koje nastaju usled nepravilnog korišćenja ovih sredstava. Potpuno snimanje stanja postiglo bi se sprovođenjem ankete među poljoprivrednicima. Stručne službe trebaju istražiti delovanje pesticida na pojedine kulture i na osnovu toga treba napraviti elaborat korišćenja i primene odgovarajućih sredstava.

Iako u Vojvodini ima površina na kojima se ne koriste u dovoljnoj meri veštačka đubriva, značajno je i to da ima površina gde se ova sredstva koriste u prevelikim količinama i često nestručno. Da bi se obezbedila pravilna i odgovarajuća upotreba veštačkih đubriva i pesticida, stručne službe bi u okviru poljoprivrednih zadruga ili na drugi način trebale organizovati kurseve na kojima bi korisnici ovih sredstava dobili potrebna znanja.

Deponije smeća ili smetlišta su uzrok brojnih problema. Većina naselja nema određena mesta za deponije, a koje su uz to često pogrešno locirane. Deponije su izvor raznih zaraza, koje širi razni glodari boraveći u njima, a neposredan dodir sa naseljem povećava negativno delovanje neprijatnih mirisa, naročito od paljevina.

Potrebno je izvršiti kartiranje, odnosno utvrditi preciznu lokaciju svih deponija i njihovo negativno delovanje na životnu sredinu. U slučajevima gde su lokacije nepovoljne treba predložiti povoljnije, a broj deponija treba smanjiti formiranjem pogodnijih. Za svako naselje se mogu predvideti dnevne, mesečne i godišnje količine smeća, pa prema tome planirati smetlišta. Za deponije smeća mogli bi se koristiti napušteni rečni meandri, koji su udaljeni od vodotoka, ali i napušteni kopovi nekadašnjih ciglana. Isto tako mogli bi se napraviti iskopi koji bi služili u iste svrhe. U tim udubljenjima lakše bi se moglo izvršiti zatrpavanje smeća zemljom, kao što se radi u nekim razvijenim zemljama. Na tu zemlju bi se zatim mogla zasejati trava ili neka druga vegetacija.

Sve deponije treba da budu udaljene od naselja i smeštene na povoljnim lokalitetima (posebno treba gledati smer vetra), a moraju se ograditi zelenom živicom ili drugim ogradama. Oko deponija bi se mogla posaditi i zona drveća, tako da pored ostalog i njihov izgled ne dođe do izražaja.

Znatne količine sekundarnih sirovina se nepotrebno bacaju na smetlišta i tako društvo trpi dodatne gubitke. Potrebno je odrediti i urediti odgovarajuće lokacije za sekundarne sirovine, sa kojih bi bio organizovan odvoz (ali i dovoz) sirovina.

Velik problem predstavlja uginula stoka, koja može biti opasan izvor raznih zaraza. Ove životinje obavezno se moraju zakopavati dublje u zemlju, ali ne strogo utvrđene i ograđene lokacije.

Urbanizacija je zahvatila i seosku sredinu i sve češće dolazi do trajnog gubljenja najproduktivnijeg poljoprivrednog zemljišta. Predlažemo da se izvrši detaljna analiza prostornih planova, a gde je potrebno sprovesti i njihovu dopunu. Analiza bi morala ukazati i na potrošeno poljoprivredno zemljište i na daljne tendencije tog procesa. Svaka izgradnja mora se usmeriti na slabije poljoprivredne površine (slatine), jer u današnjoj situaciji svaki hektar prvoklasnog poljoprivrednog zemljišta je malo bogatstvo.

Povećanje broja stanovnika i domaćinstava, prouzrokovalo je i veće

zagadivanje životne sredine preko ložišta u toku hladnijeg dela godine. Vazduh se tada opterećuje mnogim gasovima, koji su produkt sagorevanja uglja i gasa. Da bi se stanje popravilo potrebno je na odvođe ovih ložišta ugraditi filtere koji bi smanjili količine gaza, ali i otrovnih gasova.

Površine pod šumama u Vojvodini su znatno smanjene, a i današnjih oko 170.000 hektara je sve više ugroženo. Potrebno je izvršiti detaljno kartiranje po vrstama i sastojcima šuma i utvrditi njihovo trenutno stanje, na osnovu kojeg bi se mogle preduzeti odgovarajuće mere zaštite i obnove. Sve nekorisne površine u samim naseljima i van njih treba pošumiti sa odgovarajućim vrstama, a za to je potrebno konsultovati odgovarajuće stručnjake. Za postojeće šume, pored njihove obnove i čuvanja, potrebna je i stalna i stroga kontrola seče, posebno onih šuma koje su značajne za biološku ravnotežu

Literatura

1. Veselinović D., Janković M., Dorđević V., Zastita i unapređivanje životne sredine, Naučna knjiga, Beograd, 1980.
2. Čanak N.: Neutralizacija smeća kao elemenat prostornog planiranja, čovek i životna sredina, Broj 2, Beograd 1982.
3. Dabić D.: životna sredina našeg sela u procesima urbanizacije i industrijalizacije, čovek i životna sredina, broj 5, Beograd 1976.

J. Plavša

SOME FORMS OF REVITALISATION OF LIVING ENVIRONMENT IN VILLAGE
SETTLEMENTS IN VOJVODINA

Summary

The suggested measures show that the problems are numerous and for their solving a lot of work - individual and collective - is needed and besides that also a lot of money. The solving of the problems cannot be realized fast, it's a long process and constant struggle with responding possibilities, wishes and habits. However, the long duration cannot be a discouraging fact. Each, even a tiny shift in solving in solving these problems is a significant step towards the final individual and social aim.